



## Riccardo Luccio OD DUŠE DO UMA

Kratka povijest psihologije

Naklada slap, 2023., Jastrebarsko, 206. str.

U izdanju Naklade slap objavljen je prijevod knjige *Od duše do uma: kratka povijest psihologije* koju je na talijanskom napisao Riccardo Luccio, a na hrvatski je prevela Aleksandra Pokrajac Bulian, u izvrsnom i tečnom prijevodu. U originalu, na talijanskom jeziku, naslov je *Dall'anima alla mente. Breve storia della psicologia*, u izdanju Editori Laterza, Roma-Bari, objavljena 2014. godine. U *Premisi* (11-13), na početku knjige, autor piše „Htio sam govoriti o duši i njenoj sudbini ne u odnosu na naše tijelo, već s obzirom na psihologiju, moju znanost, koja se upravo zove znanost o duši, ali koja već više od stoljeća ne govori o duši“.

U knjizi autor kroz pet naslova, naime *Izum psihologije* (17-50), *Mjeriti dušu* (51-84), *Osloboditi se duše* (85-122), *Trijumf uma* (123-156) i *Svijet maka ili ptičica* (157-188), iznosi povijest razvoja znanosti psihologije na razumljivom, tečnom, znanstvenom jeziku, pri čemu je sačuvao nit vodilju razvoja psihologije, a pritom naveo i značajne detalje pojedinog pravca u razvoju psihologije.

Svih pet poglavlja donosi pregled razvoja psihologije i mogli bismo reći da Luccio prati kronološki razvoj psihologije u suvremenu znanost. Luccio pokazuje svu širinu razumijevanja psihologije i drugih znanosti koji su utjecali na razvoj psihologije te prenosi znanje razumljivim jezikom, često se vraćajući eksperimentima,

ili pak drugim konkrentim koracima, preko kojih su pojedini znanstvenici nastojali ili pak uspijevali dokazati pojedine svoje postavke i argumente. Nemoguće ih je sve navoditi, no knjiga je obogaćena višestrukim primjerima koji pomažu u razumijevanju određenih konstrukata i čine sadržaj knjige pitkijim.

Na prvim stranicama prvog poglavlja Luccio vješto sažima pojam duše citirajući već u prvoj rečenici prvog poglavlja Christiana Wolffa i njegovo djelo *Psychologia empirica*, da bi već na drugoj stranici, nakon Jamesa R. Angella i Johna B. Watsona naveo Marka Marulića, hrvatskog humanista, koji je oko 1520. godine skovao pojam „psichologia“, što je svakako značajno i za hrvatsko govorno područje da se Marulića, na međunarodnoj razini, prepoznaje kao prvog znanstvenika, koji je naveo spomenutu riječ „psichologia“. Autor svoje promišljanje nastavlja s drugim podnaslovom u prvom poglavlju *Fizika duše* vraćajući se na prve spomene duše kod Platona, zatim Aristotela (*De anima*), pa kod Alberta Velikog, Tome Akvinskog i drugih. Za jasnije raščlanjivanje toga pojma čitatelj se može sam upoznati sa sadržajem knjige.

Osim spomena Wilhelma Wundta, utemeljitelja strukturalizma, i prvog osnovanog laboratorija za eksperimentalno psihologiju u Leipzigu autor knjige Luccio donosi i mnoga druga značajna imena koja su doprinijela razvoju suvremene psihologije kao što su: Christian Wolff, Johann Friedrich Herbart, Wiliam James, James Rowland Angell, Clark Hull, Wilhelm Wundt, Ivan Petrovič Pavlov, Lew Seměnovič Vygotsky, John B. Watson, Burrhus Frederic Skinner, Max Wertheimer, Noam Chomsky, Jean Piaget, Alan Turing, John Roger Searle, Ulric Neisser, Donald O. Hebb, Brenda Milner, Doreen Kimura, William R. Uttal, Giacomo Rizzolatti, kao i mnoga druga. Svaki je od navedenih autora ostavio značajan trag u uspostavljanju društvene znanosti psihologije ili su pak započeli prekretnicama u razvoju moderne psihologije.

Dragocjeno je što autor iz „ropotarnice“ povijesti iznosi i mnoga značajna imena za razvoj psihologije, imena s kojima se redovito ne susrećemo u učenju o razvoju povijesti psihologije kao što su npr. Jean-Téophile Desagulier, Pierre Bouguer, Paul Carus, Kenneth Craik, kao i mnogi drugi moderniji psiholozi čija imena rjeđe susrećemo u literaturi poput Edgara D. Adriana i Rafaela Lorentea de Nóa.

Autor donosi i pojedine detalje iz privatnog života važnih osoba u razvoju psihologije koji otvaraju i nova svjetla u razumijevanju borbe početaka mnogih znanosti ili važnih projekata. Tako će uz osnivanje laboratorija u Leipzigu navesti kako se zapravo radilo o tome da je taj laboratorij prve dvije godine živio kao „privatna ustanova“ (prostorija izvan Sveučilišta, u blagovaonici) koju je sam financirao Wundt (str. 86). Dragocjeno je i što Luccio, osim perpsektive razvoja psihologije, osvjetljava i problematične točke u pojedinim pravcima razvoja psihologije, spominjući ih tako

npr. kod biheviorizma ili pak geštalta, što čitatelju olakšava razumijevanje razvoja psihologije i daje jedan širi uvid.

Pojmovi poput reprezentacija, perpecija i apercepcija, vrijeme reakcije, metoda pokušaja i pogreške, zavisna, nezavisna i intervenirajuća varijabla, hipotetski kontstrukt, zakon pregnantnosti i zakon prošlog iskustva, nativisti, empiristi, model polja, teorija jedinstvenog kanala, psiholingvistika, evolucijske studije, jedinstvena struktura za obradu informacija, svjesnost, reprezentacije, kovarijanca, *arousal*, oslikavanje mozga, reverberantni krugovi, neurološka plauzibilnost, evocirani potencijal, *neuroimaging*, funkcionalna magnetska rezonancija, utjelovljeni i prošireni um, smješteni su u povijesni kontekst i govore o prvim, ali i daljnjim učinkovitim pokušajima stvaranja, a potom i razvoja psihologije kao eksperimentalne znanosti i njezinog autonomnog razvoja, počevši od strukturalizma, funkcionalizma, biheviorizma, gestalta, kognitivizma, pa sve do zadnjih pravca u psihologiji.

S obzirom na naslov knjige, autor na str. 99 piše sljedeće: „Korištenje je izraza duša zabranjeno u psihološkim rječnicima, i to barem od 1911., kada je Angell, otac funkcionalizma, ustvrdio na godišnjem sastanku Američkog psihološkog udruženja da se ‘izraz duša općenito primjenjivao na pretpostavljeni esencijalni duh ljudske osobnosti, koji ostaje i nakon smrti. Kao takav, povezan je s problemom koji se ne mogu riješiti uobičajenim empirijskim metodama. Psihologija, kao opća empirijska znanosti, posljedično ga je prestala koristiti kao dio svoje terminologije“. Pod utjecajem biheviorizma, pojam *duša* prestao se koristiti u Sjedinjenim Američkim Državama, a sličnu sudbinu mogli su doživjeti i pojmovi *um* i *svijest*, ističe autor. Ipak, pod utjecajem novih smjerova u psihologiji, to jest funkcionalizma, fenomenizma i geštalt psihologije, ti pojmovi ipak ostaju u svijetu psihologije.

Svakako je značajno primijetiti da je autor u četvrtom poglavlju, *Trijumf uma*, najveći dio svog promišljanja posvetio razvoju kognitivizma, ali i drugih dodirnih točaka, poput ekološkog i dinamičkog pristupa koji uzimaju u obzir ne samo pravila kibernetike, nego i sustava unutar kojega se pojedinac kreće, u kojem se razvija u odnosu zajedno s drugim pojedincima. Na tragu toga, četvrto poglavlje autor završava podnaslovom *Konekcionizam* čija se suština sastoji u modeliranju u smislu neuronskih mreža. Vrijedno je na tragu toga spomenuti da Luccio navodi PDP (*Parallel Distributed Processing*) kao jednu od grupa koje su radile na razumijevanju mreža te je upravo PDP imao poziciju izvrsnosti, a čiji su predstavnici James L. McClelland i David E. Rumelhart. Knjiga na pojedinim mjestima nije samo od povijesne važnosti, nego ima i „vizionarske“ značajke utoliko što Luccio navodi kako se danas sve jasnije pojavljuju „hibridni“ modeli, modeli unutar kojih postoje strukture poput mreža te je to vjerojatno smjer istraživanja koji će prevladati u sljedećim godinama.

U zadnjem, petom poglavlju, naslovljenom *Cvijet maka ili ptičica*, čije se značenje riječi otkriva u zadnjem retku knjige, autor, zanimljivo, započinje ponaslovom stavljajući upitnik iza riječi *Trijumf?*, naravno nadovezujući se na prethodno poglavlje u kojem je govorio o trijumfu uma. I odmah na početku toga poglavlja autor navodi dvije varijable koje su utjecale na promjenu u razumijevanju psihologije, a to su emocije i središnji živčani sustav, pri čemu veliku važnost ponovno imaju percpepcija i pažnja, a zasluge novijih istraživanja bile su u tome što su pridonijela promjeni pasivne slike koja je postojala o ulozi živčanog sustava. Tako će autor napisati „ova su istraživanja pokazala da je mozak uvijek globalno, duboko uključen u sve kognitivne zadatke, a hemisferna asimetrija pomaže ne samo da bolje razjasnimo različite aspekte odnosa kognicija-mozak u njihovoj kompleksnosti, nego i bolje razumijemo stvarnu težinu mnogih naizgled jednostavnih zadataka“ (str. 170). Bilo bi gotovo nezamislivo da autor ne spomene u knjizi, svoje sunarodnjake sa Sveučilišta iz Parme, na čelu s Giacomom Rizzolattijem, koji su otkrili zrcalne neurone, prvo kod majmuna, a zatim i kod čovjeka, otkrićem koje je imalo izniman utjecaj na neuroznanost i kognitivnu psihologiju. Luccio će dio o zrcalnim neuronima zaključiti sljedećim riječima: „Ta istraživanja dokazuju postojanje neuralnoga supstrata koji leži u osnovi svakog socijalnog ponašanja. Štoviše, oni potvrđuju ono što je bila jedna od najdubljih intuicija Jerryja Fodora, velikoga filozofa uma. Za Fodora (1987) je glavni problem, a s kojim se suočava filozof uma, objasniti kako se može dogoditi da se u većini slučajeva kada se namjera očituje drugima, ona razumije te se gotovo uvijek provjerava njezino ostvarenje. Jedino objašnjenje, govorio je provokativno, jesta da nam je povrh svake mentalne arhitekture Bog dao urođeni mehanizam posebno namijenjen tome. Zrcalne neurone?“ (str. 178).

Luccio daje zanimljive poticaje i uvide u dosadašnji tijek razvoja psihologije, izvrsno sažimajući bitne korake u razumijevanju duge povijesti ne tako starog znanstvenog polja psihologije. Uz sve to, dakako, vrijedi istaknuti kako je Luccio, citirajući različite autore, donio i popis relevantne literature za obrađenu temu, čime se čitatelj može poslužiti na kraju knjige. Jedna stvar može za čitatelja ostati nerazrješena a to je citat na početku knjige na španjolskom jeziku, koji će pak predanom čitatelju donijeti svjetlucanje u umu zbog čudesne poveznice početka i kraja knjige ako upiše riječi citata na španjolskom u najjednostavnije mrežne poveznice popute google translate.

Možemo reći da je psihologija prošla svoj put autonomije i individuacije, odnosno separacije od ostalih znanosti, te da se danas kao autonomna znanost može otvarati interdisciplinarnom razgovoru s drugim znanostima tražeći ponovno kanale razgovora o pojmovima koji mogu povezivati te znanosti, kao što su um, mozak, duša, svijest.

Knjiga je izvrstan pregled razumijevanja nastanka znanstvenog polja psihologije unutar društvenih znanosti te je kao takva prigodna ne samo za profesore psihologije, nego i za studente, kao i za sve zainteresirane osobe koje se mogu obogatiti širinom razumijevanja nastanka ove danas tako popularne znanosti.

doc. dr. sc. Josip Bošnjaković  
Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu  
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku  
Hrvatsko katoličko sveučilište u Zagrebu  
jobosnjakovic@gmail.com  
orcid.org/0000-0002-2324-8717